

BESLUT

SB 426/04

2004-06-23

Dnr: 102/04-20

SAKEN

"Uppdrag granskning", SVT1, 2003-11-25, program om Kommunals strejk våren 2003; fråga om opartiskhet och saklighet

En anmälan

PROGRAMMET

Programmet handlade om Kommunals strejk våren 2003 och det utfall den hade gett för förbundets medlemmar. Programmet tog även upp frågan om det hade förekommit påtryckningar från LO eller regeringen på Kommunals ledning att avblåsa strejken. De aktuella frågorna belystes genom intervjuer med medlemmar i Kommunal, lokala och centrala företrädare för förbundet, representanter för arbetsgiversidan, ordförandena för LO och Handels m.fl.

I programmet sades bl.a. följande om resultatet av strejken: "Kommunal hade ett treårsavtal, men man sade upp det tredje året som i år skulle gett 3,5 procent till alla. Förhandlingarna pågick hela vintern. I april kom sista medlarbudet och det skulle gett i genomsnitt 3,85 procent. Men Kommunal sa nej tack och gick ut i en fem veckor lång strejk för att sedan tacka ja till ett stort sett samma bud, 3,95 procent för i år." (...) "Kommunals medlemmar splittrades i det nya avtalet. Frågan är om någon grupp blir vinnare. Vårdpersonalen får en något större höjning i år men betydligt sämre nästa år. Inom barnomsorgen är det tvärtom, sämre i år men något bättre nästa år. För dessa prioriterade grupper ser det ut att bli ett nollsummespel, men de stora förlorarna är de med de absolut lägsta lönerna, till exempel städare och ekonomibiträden." Det nya avtalet gav de senare grupperna 2,6 procent under år 2003, vilket enligt reportern innebar att de hade strejkat sig till ett sämre avtal än vad de redan hade.

I programmet granskades också vilken betydelse som höjningen av lägstalönen, vilket av Kommunal beskrivits som den stora segern med det nya avtalet, skulle få i praktiken. Enligt två intervjuade ombudsmän handlade det om ca 65 000 medlemmar som skulle tjäna på den nya lägstalönen (13 000 kronor år 2003,

14 000 kronor år 2004). En kontroll som redaktionen gjort med samtliga kommuner och landsting visade dock att det bara var totalt 1 350 medlemmar som hade mindre än 13 000 kronor i lön. Denna siffra bekräftades också i programmet av en företrädare för Kommunals utredningsavdelning. Reportern sade vidare: ”Räknar man med samtliga, alltså även sådana som inte är medlemmar i Kommunal, tillkommer drygt 5 000 timavlönade, en grupp som jobbar i snitt en till två dagar i veckan. Men av de fast anställda medlemmarna i alla Sveriges kommuner och landsting är det 122 stycken som tjänar på den nya lägсталönen, det som Kommunal anser vara den stora segern.” Den avtalade lägсталönen på 14 000 kronor för 2004 beskrevs av reportern som ”om möjligt ett ännu större luftslott”. Enligt vad redaktionen fått fram fanns det inte en enda kommun där detta skulle få någon betydelse. Reportern fortsatte: ”Men Kommunal lovade oss att ta fram någon som skulle påverkas av den här regeln. Efter tre veckor får vi namnet på en behandlingsassistent i Uppsala. Det var bara ett problem, hon hade inte tretton och nio i lön som Kommunal påstod utan 14 500.”

I programmet beskrevs också den kritik som hade förekommit mot Kommunals förbundsledning mot det nya avtalet. Reportern sade: ”Avtalet ska säljas men det gäller att också snabbt få tyst på kritiker inom rörelsen. I Munkedal reagerade NN och hans arbetskamrater med ett upprop mot förbundsledningen och krävde deras avgång. Det skulle han aldrig ha gjort.” NN intervjuades och uppgav att företrädare för Kommunal i Göteborg hade varnat honom för att illojalitet mot förbundet kunde leda till uteslutning. Reportern fortsatte: ”Samtidigt skickas ett brev ut från förbundets högsta ledning till alla avdelningar och ombudsmän runtom i landet, där man varnar för att ställa upp bakom uppropet och påminner om vad stadgarna säger om uteslutning.”

ANMÄLAN

Programmet har anmälts av Kommunals informationschef, som anser att Sveriges Television (SVT) på flera punkter brutit i kravet på saktighet. Han anser vidare att det sätt på vilket uppgifter framställdes och ounderskyddade påståenden framfördes i programmet inte kan vara förenligt med kravet på opartiskhet. Anmälarens kritik mot sakinnehållet kan sammanfattas i följande punkter.

- Påståendet att det uppsagda avtalet gav 3,5 procent till alla och att de lägst avlönade strejkade sig till ett sämre avtal än vad de redan hade är felaktigt. Det nya avtalet innebär för dessa grupper ett löneutrymme på lägst 2,6 procent under 2003 och lägst 2,0 procent under 2004. Det uppsagda avtalet innebar ett genomsnittligt lönepåslag på 3,5 procent, medan den enskilde löntagaren var garanterad minst 250 kronor per månad. Den som hade en lön på 15 000 kronor var således enligt det uppsagda avtalet garanterad ett påslag på ca 1,6 procent för år 2003. Dessa förhållanden var väl kända för SVT redan under programförberedelserna. Kommunal begärde efter sändningen ett beriktigande,

vilket endast ledde till att påståendet om 3,5 procent ”till alla” ändrades till ”i genomsnitt” vid repriseringen av programmet. Den felaktiga slutsatsen att vissa grupper skulle ha förhandlat sig till ett sämre avtal än den de redan hade kvarstod oförändrad även i prisen.

- Inom Kommunals avtalsområde fanns vid tidpunkten för strejken ca 65 000 anställda som tjänade mindre än 14 000 kronor per månad. I programmet intervjuas vissa företrädare för Kommunal som av förbi-seende anger att det är 65 000 medlemmar som berörs av de nya lägsta-lönerna. Trots att SVT var väl medvetet om att detta inte var Kommunals ståndpunkt, presenteras uppgiften i programmet som om Kommunal stod bakom den.
- Hur SVT kommit fram till att det är 122 fast anställda medlemmar i Kommunal som tjänar på den nya lägstanivån på 13 000 kronor och vilken relevans denna uppgift har i sammanhanget redovisas inte i programmet. Kommunal har efter sändningen fått uppgift om hur den aktuella beräkningen gjorts och har flera invändningar mot de antaganden den bygger på.
- Påståendet att Kommunal inte kunnat förmedla kontakt med någon som tjänar under 14 000 kronor är felaktigt. SVT har bl.a. intervjuat en anställd inom den sociala omsorgen i Nyköping som vid intervjutillfället tjänade 12 000 kronor. Denna intervju återges inte i programmet utan förtigs.
- Påståendet att ett brev skulle ha gått ut från förbundets högsta ledning till alla medlemmar och ombudsmän i Kommunal är felaktigt. Det aktuella brevet, som kom från förbundssekreteraren, skickades endast till de 23 ordförandena vid Kommunals lokalkontor. Reporterns beskrivning av brevets innebörd – att kritik mot förbundsstyrelsen kunde aktualisera frågan om uteslutning – är också felaktig. Trots att reportern informerats om detta före sändningen, har brevet tagits till intäkt för allvarlig kritik mot Kommunal.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SVT anser att programmet inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet eller att Kommunals begäran om beriktigande har handlagts i strid med gällande bestämmelser. Programföretaget anför till stöd för detta bl.a. följande.

- Kommunal har haft individuella löner i tio år. En centralt framförhandlad procentsiffra är ingen garanti för en individuell höjning på samma nivå. När reportern säger 3,5 procent ”till alla” används det som en beskrivning av att procentsatsen 3,5 i det uppsagda avtalet gällde samtliga medlemmar till skillnad mot det nya avtalet där en uppdelning skett med

olika procentsiffror för olika yrkesgrupper. Hur fördelningen mellan olika yrkesgrupper hade sett ut enligt det gamla avtalet är det självklart ingen som vet. Många lokala förhandlare gav dock en klar och entydig bild till *Uppdrag granskning*; om det finns en gemensam pott centralt så försöker man också fördela den relativt jämnt mellan medlemmarna på lokal nivå. Bland de förtroendevalda som intervjuats för programmet fanns en allmän uppfattning att vissa grupper fått ett sämre utfall genom det nya avtalet. Flera medlemmar och förtroendevalda redogör också för detta i programmet. Även förbundsordföranden Ylva Thörn är i programmet kritisk till uppdelningen mellan yrkesgrupper i det nya avtalet.

- Enligt SVT:s bedömning var formuleringen 3,5 procent ”till alla” således inte felaktig. Eftersom formuleringen tedde sig viktig för Kommunal samtidigt som den enligt SVT:s uppfattning varken tillförde eller förändrade innehållet gjordes dock en korrigerig vid repriseringen av programmet. I de två repriserna togs orden ”till alla” bort och inget annat ord lades till.
- Kommunal har i sin information inför strejken använt statistik som omfattar alla inom avtalsområdet, dvs även icke medlemmar. Detta har uppenbarligen förvirrat förtroendevalda på olika nivåer. Utöver de två personer som i programmet pratar om ”ungefär 65 000 personer av våra medlemmar” har redaktionen fått samma information från ytterligare förtroendevalda ute i landet. Detta är enligt redaktionen viktigt att redovisa, eftersom det är den information som medlemmar nåddes av på arbetsplatser och lokala fackmöten.
- Att analysera vilka effekter en strejk och ett avtal får för medlemmarna är i högsta grad rimligt och helt i linje med det granskningsuppdrag som SVT har. Beräkningen att det bara var 122 fast anställda som tjänade på lägstalönen gick till på följande sätt. Före strejken fanns ca 7 000 medlemmar i Kommunal med en lön under 13 000 kronor (480 tillsvidareanställda, 1 200 vikarier och 5 600 timanställda). Eftersom lönerevision skedde den 1/7 och den nya lägstalönen skulle börja gälla först den 1/10 var avsikten att se hur många som var kvar under 13 000 kronor den 1/10. Redaktionen gav de olika yrkesgrupperna en tänkt lönehöjning motsvarande det centrala avtalet. Resultatet av denna beräkning blev 122 fast anställda, 334 vikarier och 1 011 timanställda, totalt 1 467 stycken. När redaktionen senare bad Kommunal att göra samma beräkning kom förbundet fram till 1 350 medlemmar. I programmet lämnas även uppgift om hur många vikarier och timanställda som tjänar på den nya lägstalönen.
- I programmet påstås inte att brevet från förbundssekreteraren sänts till alla medlemmar. Däremot sägs att det skickats ”till alla avdelningar och ombudsmän”. Det finns inget i brevet som antyder att informationen om

uteslutning inte skulle ha med uppropet att göra. Den person som skrev uppropet vittnar dessutom själv i programmet om att han fått beskedet att han riskerade uteslutning.

- I programmet kommer företrädare för olika intressen till tals och får ge sin syn på strejken och utfallet av densamma. SVT anser att kravet på opartiskhet är uppfyllt genom programmets upplägg och genom att Kommunals företrädare systematiskt erbjudits att besvara/kommentera kritik och påståenden.

KOMMENTAR FRÅN ANMÄLAREN

Anmälaran avvisar SVT:s beräkningar och argumentation och anser att programföretaget inte visat grund för påståendet att det nya avtalet skulle vara sämre än det gamla för vissa yrkesgrupper.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Vid prövningen i ärendet aktualiseras främst bestämmelsen i 6 § i SVT:s sändningstillstånd att programverksamheten skall bedrivas opartiskt och sakligt samt med beaktande av att det skall råda en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet i televisionen. I fall där allvarlig kritik framförs mot en klart utpekad part innebär Granskningsnämndens praxis att den kritiserade parten skall beredas tillfälle att bemöta eller kommentera kritiken, som regel i samma program eller inslag. Av betydelse för bedömningen är också 10 § i sändningstillståndet som bl.a. ålägger SVT att stimulera till debatt, att kommentera och belysa händelser och skeenden samt att granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna. Dessa skyldigheter innebär enligt Granskningsnämndens praxis att program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att därför strida mot kravet på opartiskhet. Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen skall vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, t.ex. genom att väsentliga uppgifter utelämnas. Enligt 6 kap. 3 § radio- och TV-lagen (1996:844) skall uppgifter som förekommit i ett TV-program berättigas när det är befogat.

Kravet på opartiskhet

Programmet innehöll en granskning av utfallet av Kommunals strejk våren 2003. En sådan granskning är väl förenlig med de skyldigheter som SVT har enligt sitt sändningstillstånd. Reporterns kritiska förhållningssätt medför därför inte i sig att programmet strider mot kravet på opartiskhet. Nämnden konstaterar också att Kommunals förbundsordförande fick kommentera huvudpunkterna i den kritik som framfördes mot innehållet i det nya avtalet. Programmet strider därför inte heller på den grunden mot kravet på opartiskhet.

Kravet på saklighet

I programmet hävdades bl.a. att vissa grupper hade strejkat sig till ett sämre avtal för år 2003 än vad de redan hade. Av handlingarna i ärendet framgår att det uppsagda avtalet innebar en genomsnittlig lönehöjning på 3,5 procent och en individgaranti på 250 kronor/månad (= ca 1,6 procent vid en månadslön på 15 000 kronor). Det nya avtalet innebar ett löneutrymme på lägst 2,6 procent för de berörda grupperna. Beskrivningen i programmet gav dock intrycket att de berörda hade varit garanterade en individuell lönehöjning på 3,5 procent enligt det gamla avtalet, medan det nya avtalet bara hade gett 2,6 procent. Granskningsnämnden anser att redovisningen i denna del brast i saklighet. Bristen är dock inte så allvarlig att programmet strider mot bestämmelsen i sändningstillståndet.

I programmet uppgavs att det bara var 122 fast anställda medlemmar i Kommunal som tjänade på höjningen av lägсталönen till 13 000 kronor under 2003. SVT har i sitt yttrande redovisat hur denna beräkning gjorts och vilka antaganden den byggde på. Enligt nämndens mening hade det varit en fördel om beräkningsmetoden hade redovisats även i programmet. Det förhållandet att så inte skedde medför dock inte att programmet strider mot kravet på saklighet.

När det gäller betydelsen av den nya lägсталönen för 2004 gav programmet intrycket att Kommunal inte hade kunnat peka på en enda medlem som påverkades av denna regel. Anmälaren uppger att Kommunal bl.a. förmedlat kontakt mellan SVT och en medlem som vid intervjutillfället tjänade 12 000 kronor/månad. SVT har inte motsagt detta. Nämnden anser att programmet även i denna del brast i förhållande till kravet på saklighet, dock inte så allvarligt att det strider mot sändningstillståndet.

SAMMANFATTNING

Granskningsnämnden finner att programmet i två avseenden brast i förhållande till kravet på saklighet. De konstaterade bristerna är dock inte så allvarliga att programmet strider mot SVT:s sändningstillstånd.

Detta beslut har fattats av Johan Munck, Maaret Koskinen, Lena Adelsohn Liljeroth, Ella Niia (skiljaktig), Sören Thunell, Annika Åhnberg och Jan-Erik Billinger efter föredragning av Eva Tetzell.

Den skiljaktiga meningen framgår av sidan 7.

På Granskningsnämndens vägnar

Johan Munck

Eva Tetzell

Skiljaktig mening

Ledamoten Ella Niia var skiljaktig. Enligt hennes mening borde Granskningsnämndens beslut under rubriken *Kravet på saklighet* ha följande lydelse.

I programmet hävdades bl.a. att vissa grupper hade strejkat sig till ett sämre avtal för år 2003 än vad de redan hade. Av handlingarna i ärendet framgår att det uppsagda avtalet innebar en genomsnittlig lönehöjning på 3,5 procent och en individgaranti på 250 kronor/månad (= ca 1,6 procent vid en månadslön på 15 000 kronor). Det nya avtalet innebar ett löneutrymme på lägst 2,6 procent för de berörda grupperna. Beskrivningen i programmet gav dock intrycket att de berörda hade varit garanterade en individuell lönehöjning på 3,5 procent enligt det gamla avtalet, medan det nya avtalet bara hade gett 2,6 procent. Granskningsnämnden anser att redovisningen i denna del blev så missvisande att den strider mot kravet på saklighet i SVT:s sändningstillstånd.

Av denna bedömning i saklighetsfrågan följer att SVT borde ha tillmötesgått Kommunals begäran om rättelse. Den mindre korrigerings som skedde vid repriseringen av programmet ändrade inget i sak och hade inte heller formen av ett beriktigande. Nämnden finner mot denna bakgrund att SVT har åsidosatt bestämmelsen i 6 kap. 3 § radio- och TV-lagen.

I programmet uppgavs att det bara var 122 fast anställda medlemmar i Kommunal som tjänade på höjningen av lägstalönen till 13 000 kronor under 2003. SVT har i sitt yttrande redovisat hur denna beräkning gjorts och vilka antaganden den byggde på. Enligt nämndens mening hade det varit en fördel om beräkningsmetoden hade redovisats även i programmet. Det förhållandet att så inte skedde medför dock inte att programmet strider mot kravet på saklighet.

När det gäller betydelsen av den nya lägstalönen för 2004 gav programmet intrycket att Kommunal inte hade kunnat peka på en enda medlem som påverkades av denna regel. Anmälaren uppger att Kommunal bl.a. förmedlat kontakt mellan SVT och en medlem som vid intervjutillfället tjänade 12 000 kronor/månad. SVT har inte motsagt detta. Nämnden anser att programmet i denna del brast i förhållande till kravet på saklighet, dock inte så allvarligt att det strider mot sändningstillståndet.

SAMMANFATTNING

Granskningsnämnden finner att programmet i ett avseende strider mot kravet på saklighet i SVT:s sändningstillstånd. SVT har vidare åsidosatt bestämmelsen om beriktigande i 6 kap. 3 § radio- och TV-lagen.